

30 באוקטובר 2016

לכבוד
מר נפתלי בנט
שר החינוך
משרד החינוך, ירושלים
שלום רב,

הנדון: דו"ח מבקר המדינה בנושא חינוך לחיים משותפים ומניעת גזענות –

התייחסות האגודה לזכויות האזרח

מחלקת החינוך של האגודה לזכויות האזרח עוסקת בחינוך לדמוקרטיה ובחינוך נגד גזענות מזה שנים רבות. אנו פועלים בשיתוף משרד החינוך ומוסדות להכשרת מורים, מקיימים השתלמויות מקצועיות למורות ולמורים, ומפתחים חומרים חינוכיים. יש לנו היכרות מעמיקה וניסיון רב בעבודה בתחום החינוך נגד גזענות.

בהמשך לדוח מבקר המדינה בנושא חינוך לחיים משותפים ולמניעת גזענות, ובהמשך לפניית קודמות שלנו בנושא זה ולעבודה שאנו עושים עם אנשי המקצוע הרלבנטיים במשרד, אנו פונים אליך בבקשה להגביר את המאמצים והמשאבים המושקעים במשרד החינוך בתחום החינוך נגד גזענות.

כידוע לך, באופן מצער, הגזענות היא תופעה ההולכת ומתרחבת בחברה בישראל, אשר ביטוייה קשים ופוגעניים. התפשטות הגזענות לא רק שפוגעת בכבודם של אנשים רבים מקבוצות אוכלוסייה שונות, אלא מהווה סכנה למרחב הדמוקרטי במדינה. גם אם אין לה אחריות בלעדית לנושא, למערכת החינוך תפקיד מרכזי במאבק בגזענות, ועליה להעמיד את הנושא בראש סולם העדיפויות.

כבר בשנת 2010, במסגרת דוח מיוחד בנושא חינוך לזכויות אדם ולדמוקרטיה והחופש האקדמי (לינק), הצבענו על יישום חלקי ובלתי מספק של דוח ועדת קרמניצר משנת 1996, ודוח "חינוך לחיים משותפים בין יהודים לערבים בישראל" משנת 2009, ועל תפיסה צרה וחלקית ביותר של חינוך לדמוקרטיה ולזכויות אדם במערכת החינוך.

מאז חלפו שש שנים, ודוח מבקר המדינה שפורסם לאחרונה מעיד, לצערנו הרב, כי לא הרבה השתנה. משרד החינוך הכריז אמנם על תכנית חינוכית חשובה למאבק בגזענות, אך עד כה לא ברור לנו ולציבור בכללותו, איך תכנית זו תיושם בפועל ומה התקציבים העומדים לרשותה, ואיך יחולקו. בנוסף, אנו בירכנו על הרעיונות המוצעים בתכנית זו, אך סבורים שחסרים בה מרכיבים שונים שהם חיוניים לדעתנו, כפי שפרטנו במכתבים קודמים אליך.

אנו סבורים, כי על משרד החינוך ליזום מהלך מערכתי מקיף לחינוך לחיים משותפים וליישמו תוך הקצאת משאבים הולמת. אנו פונים בזאת לבקש, שהמשרד יגזור מתכנית המסגרת שפותחה על-ידי המטה לחינוך אזרחי תכניות עבודה ליישום, יגדיר לוי"ז וכן יקצה לתכנית את המשאבים הנדרשים ליישומה, ויפרסם כל אלה לעיון הציבור. נדגיש כי לדעתנו תכנית זו יכולה להוות שלב ראשון וחשוב, אך אין להסתפק בה, שכן נדרש מהלך כולל ורחב הרבה יותר.

החינוך לחיים משותפים ולמניעת גזענות חייב להיות רכיב משמעותי בהכשרתם של מורים ומורות בישראל, הן במוסדות להכשרת מורים והן בהשתלמויות מקצועיות¹. בנושא זה אנו מצטרפים למסקנות הדוח למיגור הגזענות נגד יוצאי אתיופיה (דוח פלמור) הממליץ על הכשרה שיטתית ומחייבת של מנהלים, מורים, ועובדי מטה בנושא גזענות, ובניית תכניות עבודה שיכללו השתלמויות חובה בנושא שוויוניות ומניעת גזענות ואפליה².

המבקר מתח ביקורת על כך שתכנים העוסקים במניעת גזענות אינם נלמדים כחלק מתחומי דעת מרכזיים כמו אזרחות והיסטוריה. אנו מסכימים עם ביקורת זו, אך סבורים כי תכנים העוסקים במניעת גזענות חייבים להיות חלק אינהרנטי מתחומי דעת מגוונים אף יותר מאלה שצוינו בדוח. תהליך חינוכי משמעותי נגד גזענות צריך להתפרס על פני ערוצים רבים, מקצועות לימוד שונים וחווייות מגוונות המזוונות לתלמידים ולתלמידות במערכת החינוך, החל מהגן ועד התיכון.

דוח פלמור למיגור הגזענות נגד יוצאי אתיופיה המליץ על הגברת השימוש בתכנים וספרים בנושא של היסטוריה ומורשת יוצאי אתיופיה, וכן על הגברת השימוש בתכנים וספרים בנושא של שונות וצבע עור בהקשרים חיוביים. אנו סבורים כי יש להרחיב המלצה זו לספרות, היסטוריה ומורשת של קבוצות נוספות בחברה בישראל, כגון ערבים, חרדים, יוצאי ברה"מ לשעבר, קהילת הלהט"ב ועוד. חשוב להנכיח תכנים אלה בהקשר חיובי בתחומי דעת שונים – מלימודי האמנות, דרך הוראת השפות והמקצועות ההומניים השונים, ועד לימודי המתמטיקה והמדעים³.

הכנת תכנית פעולה מערכתית ארוכת טווח ומחייבת, בהתאם להמלצות המבקר, עשויה להיות צעד ראשון בכיוון חיובי. אך ללא הקצאת תקציבים וכוח אדם ייעודי, כפי שהורה המבקר, מאמצים אלה יותרו ללא תוחלת. על כן דרושה בהקדם התייחסות רצינית למסקנות דו"ח מבקר המדינה בנושא חינוך לחיים משותפים ומניעת גזענות, ויישום המלצותיו.

נודה להתייחסותכם, וכן נשמח לקיים עמכם פגישה בנושאים חשובים אלה.

בברכה,

שרף חסאן
מנהל מחלקת חינוך

דבי גילד-חיו, עו"ד
מקדמת מדיניות וחקיקה

¹ בנושא זה ראה את נייר העמדה שפרסמו בדצמבר 2015 [חינוך נגד גזענות בהכשרת מורים ומורות](#), מאת ד"ר גליה זלמנסון לוי.

² [דוח הצוות למיגור הגזענות נגד יוצאי אתיופיה](#), יולי 2016.

³ ראה הצעות יישומיות בספר [שיעור לחיים: חינוך נגד גזענות מהגן ועד התיכון](#) בהוצאת האגודה לזכויות האזרח, מרץ 2015.